OBSERVAȚIUNI CRITICE

ASUPRA

ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SECUNDAR

ÎN ROMANIA

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA CERCUL PROFESORILOR SECUNDARI ÎN 15 NOEMBRIE 1907

DE

Prof. Dr. V. BABEȘ

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA L'«INDÉPENDANCE ROUMAINE»
56, Calea Victoriei.—Strada Academiei, 17

1908

OBSERVAȚIUNI CRITICE

ASUPRA

ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SECUNDAR

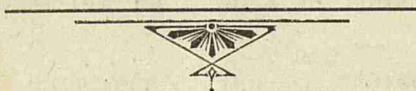
ÎN ROMANIA

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA CERCUL PROFESORILOR SECUNDARI ÎN 15 NOEMBRIE 1907

DE

Prof. Dr. V. BABEȘ

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA L'«INDÉPENDANCE ROUMAINE»
56, Calea Victoriei.—Strada Academiei, 17

1908

OBSERVAȚIUNI CRITICE

ASUPRA

INVĂȚĂMÂNTULUI SECUNDAR IN ROMANIA

Conferință ținută la Cercul profesorilor secundari în 15 Noembrie 1907

Supra-oboseala mentală prin școlile secundare și efectele ei dezastroase

Civilizațiunea nu este întotdeauna identică cu progresul și de multe-ori ea poartă în sine germenii degenerărei.

Există multe excrescențe, boale ale civilizațiunei, cari în loc de a face ca omenirea să progreseze, o împedică în dezvoltarea sa.

In numele civilizațiunei s'au ars necredincioși și vrăjitoare, s'a despopulat Africa în modul cel mai neomenos pentru a popula America cu robi, s'au introdus toate boalele și alcoolul în țările necivilizate s'a propagat și monopolizat opiul în China s'au sub-

jugat și exploatat la exces cea mai mare parte a omenimei prin rase priviligiate și așa mai departe.

Dar nu numai atâta, noi înșine în țara noastră prin o mentalitate particulară produsă din obiceiuri învechite din principii rău pricepute, din prejudiții și tradițiuni susținem în detrimentul viitorului nostru niște principii cari ne conduc la ruină.

Una din cele mai dezastruoase boale ale civilizațiunei ale căror victime suntem noi toți este sistemul actual al învățământului secundar practicat încă astăzi în țara noastră; pe când în mai multe alte țări civilizate de mult s'a început un sistem de reforme în favoarea îngrijirei sănătăței corporale și mentale ale copilului și condamnându-se tirania dezastruoasă și fără nici o valoare practică pentru vieață, a sistemului de astăzi, adecă supraoboseala mentală, omorâtoare de trup și de suflet.

Sistemul de instrucțiune secundară de astăzi avea rădăcinile sale în mănăstiri și în școlile religioase medievale în cari cu intențiune s'a prostit prin unilateralitate și supraoboseală prin dogme și credințe, mintea și s'a slăbit corpul. Nu trebue deci să ne mirăm dacă astăzi națiunile vechi ale Europei, mai cu seamă rasa latină a rămas în urmă unor națiuni, ale căror deviză în învățământ era de a crea oameni pentru viața și pentru lupta de existență dându-se cea mai mare importanță sănătății și educațiunei corporale.

Națiunile cele mai moderne, cele mai înaintate, de mult au condamnat acest sistem al vechei Europe și mai cu seamă grație educațiunei date tinerimei au devenit domnitorii lumei.

De un timp încoace asistăm deci la un fenomen

particular în mersul civilizațiunii omenirei. Pe când mai înainte în toate țările s'a distins o parte din locuitori de cealaltă prin privilegii, prin o educațiune particulară în vederea unor calităţi fizice superioare, a manierei armelor a dezvoltărei fizice, astăzi educațiunea, s'a mai nivelat puţin în una şi aceias țară, însă s'a produs o deosebire mare în ce privește vitalitatea și valoarea practică a straturilor culte între diferitele ţări civilizate.

Insă şi în una și aceeaș ţară cetățenii bogați sau privilegiaţi dau astăzi copiilor lor o educaţie mai mult îngrijită în ce privește igiena corpului și anumite dexterități și arte, cum ar fi gimnastică, jocuri, scrimă, înnotatul, danțul, precum și în cunoașterea limbelor străine, desen, muzica, etc.

Astfel tinerii unor clase privilegiate intră în viață cu o vitalitate, cu o dexteritate, cu o sănătate mai bună, fiind pentru aceasta de multe ori preferați pentru ocuparea a anumite funcţiuni mai distinse, și cu drept cuvânt și în selecțiunea pentru întemeierea familiei. Deci și astăzi să operează o oarecare diferențiare a cetăţenilor; creându-se o clasă superioară bazată nu numai pe tradițiuni sau pe bogăție, dar și pe calități reale, mai cu seamă fizice.

Clasa mijlocie, burghezia, comerciantul, funcționarul, depreciază aceste calități și crede că dacă băiatul său învaţă bine la școală și face școli mai superioare, neglijând chiar cu totul exerciţiile corporale, necunoscând nici jocurile, nici armele, nici danțul, nici călăritul, nici limbile, nici muzica, poate să aspire la o situațiune superioară. Burghezia depreciază deci pe aristocratul ignorant, care și-a perdut timpul cu atari ocupațiuni inutile.

De aici apoi se naște nemulțumirea și ura de clase a multor, cari intrați în viață, văd că cu toate diplomele și concursurile se preferă persoane din familie bună și cu mai puțină școală, sau cari au diplome și concursuri mai puține și mai rele.

Neapărat, o parte a lumii, și mai cu seamă fetele de măritat, judecă altfel lucrurile deși în cele din urmă mai mult în mod forțat și interesat se vor mărită cu tineri plini de știință și cu diplome strălucite, dar prăpădiți ca sănătate și stângaci.

In adavăr, și progenitura acestor degenerați prin prea multă învățătură va fi inferioară aceleia a unui tânăr care va fi cultivat în totdeauna și corpul și simțurile sale.

Astfel deci, și igiena și simțul natural al femeei în selecțiunea sa dezaprobă sistemul de astăzi al învățământului, care neglijează aproape cu totul legea superioară a educațiunei ce știm că prevede absolut o *dezvoltare armonioasă a calităților spirituale și a celor corporale* ale tinereței.

Insă, această deosebire între tineri sănătoși și deci capabili și între tinerimea degenerată prin încărcarea materiilor în măsură prea mare cari ies din școalele noastre secundare și superioare, nu este așa de mare în una și aceeași țară ca în diferite țări.

In adevăr, în timpii din urmă s'a operat pe nesimțite o selecțiune extraordinară la diferite popoare, astfel încât putem zice că *astăzi există o deosebire în ce privește sănătatea*, *capacitatea*, *vitalitatea*, *inteligența atât de mare între diferitele popoare civilizate ca niciodată*. Mai 'nainte superioritatea națiunilor erà mai mult trecătoare, dar astăzi se produce

o deosebìre extraordinară din ce în ce mai pronunțață chiar printre națiunile civilizate.

Astăzi anume Englezii și Americanii se desvoltă din ce în ce mai mult, în dauna celorlalte popoare și aceasta mai cu seamă grație sistemului lor de educațiune.

Nu vorbesc de Români, căci Românii cari nu știu nici să citească și să scrie, fiind din acest punct de vedere cei mai inferiori printre popoarele Europei, față cu aceste națiuni nici nu pot concura și deci astăzi nu au dreptul de existență ca națiune civilizată, dar și alte națiuni ca Francezii, Spaniolii, Italienii, Austriacii, Ungurii, devin din ce în ce mai inferiori față cu Englezii și Americanii.

In timpul din urmă chiar Germania s'a alarmat de superioritatea crescândă a Englezilor, și cu drept cuvânt caută acum pricina în vițioasa educațiune secundară a vechiului continent, aceea ce exprimase de curând prin un discurs admirabil chiar Impăratul Germaniei.

Numai vitalității și forței de rezistență a Germanilor, cari în contra școalei oficiale au cultivat în totdeauna gimnastica și armele, trebue datorită împrejurarea că Germanii au putut rezista influenței nenorocite a supra-oboselei nemai auzite a școalei secundare de astăzi.

Supra-oboseala este mai periculoasă între anii 14 și 17, căci între acești ani se produce cea mai mare creștere în lungime și în greutate a copilului, însă tocmai la școlarii noștri din acești ani creșterea este mult mai mică decât la copiii cu educațiune rațională. In primii ani copiii școlari sunt încă sănătoși, dar deja în 1 an liceal îmbolnăvirea ajunge la 40 $^0/_0$ din toți

școlarii. In vacanțe și creșterea este mult mai repede decât în timpul școalei, (de multe ori mai mare decât în tot restul anului) și morbiditatea descrește repede. Apoi copiii intrând în școală, caută bine și sunt sănătoși câtva timp, însă încet cu încetul slăbesc, devin anemici și bolnăvicioși.

Ancheta făcută în Austria de Pimmer asupra boalelor și degenărărilor la adulți și cari s'au produs prin surmenajul în școalele secundare a dat în adevăr probe zdrobitoare despre consecințele dezastroase ale acestei supraoboseli.

[Poate voiu fi întrebat dacă Englezii cu sistemul lor învață mai puțin decât popoarele de pe continent, și dacă am putea descărca școala noastra secundară fără a produce o inferioritate a tineretului nostru fată cu străinătatea.

Pot răspunde la această întrebare că Englezul învață în școalele secundare aproape jumătate cât trebue să învețe Românul, și cu cât o națiune are mai mare vitalitaie si este mai puternică cu atât mai puțin încărcată este programa școalelor secundare.]

Mijloace pentru a combate supra-oboseala

Neapărat există mijloace pentru a descărca pe școlarii noștri de lucruri inutile și cari tocmai din această cauză produc cea mai mare oboseală spirituală. Nu vreu să intru în discuțiunea destul de vie a necesității *limbelor moarte*. Știu numai atâta că nu mi-a rămas nimica și nici un folos din atâta oboseală din atâta surmenaj, pe care 'l am avut cu învățătura limbei grecești și latine, aceace 'mi a trebuit în învă-

țământul superior, sau în viața de toate zilele am fost nevoit să învăț în urmă. Nici odată n'am putut să citesc singur și cu plăcere vre-un autor latin sau grecesc, cu toate că eram student bun, și mii si mii de studenți sunt întocmai în cazul meu. Pot să afirm că acest studiu omorâtor de spirit și de creer în 99 % de cazuri este cu totul în zadar și primejdios, nu pentrucă autori vechi n'ar fi importanți, dar pentru că abia câțiva din miile de școlari cari 'și prăpădesc mintea și corpul cu învățătura limbelor moarte ajung acolo ca să citească pe acești autori cu folos. Dacă aceste limbi s'ar învăță așa încât elevii să reușească ca să vorbească aceste limbi și să priceapă spiritul autorilor vechi s'ar putea poate discuta asupra utilităților lor, cu toate că și în acest caz sunt primejdioase căci sustrag elevilor timpul necesar pentru dezvoltarea lor corporală și pentru învățarea limbelor vii cari din ce în ce devin mai importante, dar așa cum stau lucrurile astăzi aceste limbi moarte nu sunt decât un zid chinezesc pentru a opri dezvoltarea spirituală și cari prin atâta timp perdut împiedecă dezvoltarea corporală a tineretului nostru.

O altă doctrină, care din nepricepere este adusă la exces în detrimentul elevilor, este *matematica*. Eu cel puțin nici odată n'am avut trebuință de atâtea și atâtea din cele învățate în matematică în clasele superioare cari însă m'au preocupat mai mult decât orice altă doctrină cari m'au silit nu numai în școală, dar și acasă, la o muncă teribilă, de zi și de noapte. Mai cu seamă la noi în țară matematicele sunt predate atât la exces, încât oboseala spiritului elevilor se datorește mai cu seamă acestei doctrine predate

în mod excesiv. Trebuia ca pedagogii noștri să știe că *de geaba învață matematica acela care n'are dispozițiuni pentru ea*, fiind altfel un tânăr excelent și plin de judecată.

Dispozițiunea pentru matematică și pentru muzică sunt facultăți particulare, ocupând anume regiune ale creerului și care se găsește de multe ori chiar la tineri mărginiți altfel; singur o desvoltare exagerată acestei regiuni face capabil pe elev să învețe cu folos matematica și geometria înaltă. Insă tocmai dezvoltarea exagerată a acestei regiuni din creer adecă a talentului pentru matematică, se face de multe ori în detrimentul regiunilor mult mai importante ale creerului destinate vieței practice și luptei pentru existență. Poate 1$^0/_0$ din elevi posedă acest talent, pentru toți ceilalți matematica mai înaltă este o carte sigilată, o tortură nesuferită și inutilă.

Precum numai unii elevi au talent pentru muzică sau cânt, pe când marea majoritate de geaba s'ar căznì 8 ani de zile chiar cu învățarea muzicei, tot astfel deci matematica mai înaltă este profitabilă numai pentru foarte puțini, pe când pentru marea majoritate nu este numai inutilă pentru viața practică, dar este dezastroasă, abstrăgând pe elevi dela învățătura altor obiecte utile și mai cu seamă dela dezvoltarea lor fizică și pentru viață.

Nu vreau să vorbesc despre utilitatea orelor și mai cu seamă a notelor de *religie*, pot să afirm însă că ocupă un timp prețios, care ar putea fi întrebuințat pentru dezvoltarea fizică a elevului. Cât de nepricepută era în această privință organizațiunea noastră se vede spre exemplu în mod eclatant în învățământul *igienei*, care

s'a redus din ce în ce mai mult și cu toate inzistențele noastre s'a eliminat din învățământul Igienei medicul, adică omul care singur este în starea nu numai a predà cu pricepere și cu folos Igiena dar cel mai competent pentru a conduce și a controla dezvoltarea sanitară a elevului.

Dacă pedagogii noștri nu ar luà în considerațiune numai sistemul tradițional, care nu se mai potrivește cu timpurile moderne, dacă ar intra în esenţa învățământului care trebue să fie destinat pentru viaţă și nu pentru omorârea spiritului și pentru degenerarea corpului, ar găsi deci multe ușurări, reducând sau eliminând învățătura doctrinelor inutile.

Educaţiunea fizică și reducerea învățământului în Anglia și în Statele-Unite

In Anglia și în Statele Unite din America prin reducerea studiilor inutile, de mult s'a ajuns la o reformă esențială, adică la *desființarea cursurilor după masă și a celei mai mari părţi din lucrările de acasă, timpul liber fiind întrebuințat pentru jocuri și sporturi însă tot sub conducerea școalei.* In adevăr, aceste dispozițiuni sunt cauzele principale ale ridicării repede a sănătății și a inteligenții tinerimei engleze.

Să vedem ce s'a făcut tocmai în ţările priviligiate căror aparţine prezentul și viitorul adică în Anglia și în Statele Unite pentru a ajunge la starea lor de astăzi.

In Anglia dela început jocurile, sporturile și concursurile corporale formau partea principală chiar a programei oficiale ale școalelor.

La Eton, Harow, Rugby etc., în programa oficială găsim cele mai multe ore nu numai după masă, dar şi mai multe antimeridiane ocupate cu: Cricket, Football, fives, racket, runing, fencing, broadword exercices, swimming, Military drill.

Idealul studentului este de a excelà în Cricket și Football, să știe boxul încât să se poată apărà în contra oricui, să știe atâta latina și greaca ca să poată intrà la Universitate. Lucrul la care ține studentul englez, înainte de toate este corectitatea în purtarea sa, în jocurile, lipsa de orice pasiune ci cel mai mare calm în exercițiul sporturilor și concursurilor sportive, protecțiunea colegilor slabi și curagiul față cu cei tari. Afară de jocurile obligatorii, se mai ocupă cu pescuitul, vânatul, călăritul, boxul, tennis etc. Există o școală specială (Carnegie College of Hygiene) pentru a dà o instrucție bazată pe rezultatele științifice moderne candidaților de profesori pentru educațiunea fizică şi igienică. Se învață igiena personală (30 lecții) igiena școlară 100 lecțiuni, simptomatologie (30 lecțiuni) fiziologia aplicată 200 lecțiuni, apoi tecnica tuturor jocurilor, gimnasticei, sporturilor și conducerea lor igienică. Vom revenì asupra programei de studii secundare în Anglìa.

In *Statele Unite*, dezvoltarea fizică joacă un rol și mai mare în învăţământul secundar.

Poate personajul cel mai important în fiecare școală este «Physical training director» [1]), cu personalul său interior și care conduce tot ce privește educaţiunea fizică a școlarilor. Neapărat că există școli speciale

[1]) Directorul Instrucțiunei fizice.

«Educational Building» unde conducătorii educațiunei fizice sunt instruiți în mod special, ținându-se cont de cele mai moderne rezultate științifice, fisiologice și igienice.

Pe când cea mai mare parte a zilei este destinată jocurilor și sportului și aceasta nu numai în școlile pentru băeți, dar mai cu seamă și în școlile pentru fete, se reduce la strictul necesar învățământul școlar.

Insă deja prin clasele inferioare începe o alegere după dispozițiuni a materiilor, «elective System».

Invățământul începe la 8 $^{1}/_{2}$—9 ore, nu numai orele după masă dar și mai multe ore de dimineață sunt destinate educației corporale, asemenea o zi întreagă pe săptămână și vacanțele foarte întinse sunt întrebuințate pentru aceasta. Neapărat va trebui să ne ferim de excese, de «*training*» exagerat pentru concursuri de obiceiuri neigienice precum sunt martirele și probele de forțe exagerate la cari sunt expuși cei noi intrați (noviții) etc.

Cu toate aceste însă sistemul american a creat pe americanul de astăzi și opiniunea publică în America este atât de convinsă de utilitatea sistemului lor de educație, încât nici odată nu va putea intrà acolo desastrosul sistem european de distrugerea sănătăți, și de supra oboseală ne mai pomenită a creerului cu lucruri inutile, cari conduc în mod fațal la degenerare și cari cred că nicăeri în lumea civilizată nu este mai exagerată ca la noi în România.

Și în Germania sunt mai multe state în cari s'a desființat cursurile de după amiazi și s'a regulamentat timpul cât este numai permis elevilor de a lucrà acasă, făcându-se astfel, încât lucrările de acasă să fie cât se poate pe reduse.

Supra oboseală în școlile noastre și mijiorce de îndreptare

In alte părți însă ca și la noi nu există nici o atare dispozițiune și elevii trebue să învețe în mod încordat zilnic 10—12 ore și încă maì mult mai cu seamă înaintea examenului. Desființarea examenelor la noi însă în loc să ușureze pe elev, agraveze încă situațiunea căci în tot timpul anului se face azi examen și elevii învață acasă mai mult decât ori când; am constatat eu însumi copii din clasele inferioare liceale cari aproape zilnic învață până după 11 ore seara și dela 5 ore dimineața, iar fete cari pentru a putea satisface cerințele nu se culcă înainte de 12 noaptea sculându-se la 5 dimineața și abia pot biruì lecțiunile grele și de multe ori absurde cari li se dau pentru acasă. Am constatat asemenea și efectul desastruos ce are asupra sănătății lor această teribilă supraoboseală. Mai cu seamă în ce privește fetele ar trebui să se facă un protest general și interpelări prin parlamente pentru a face să se oprească această operă criminală în contra sănătății și viitorului fetelor inteligenței române.

In unele licee din București s'a încercat desființarea orelor de după amiază, însă fără a limità în același timp lucrările de acasă astfel încât în loc de descărcare s'a produs o încărcare și mai mare, cu toate inconvenientele igienice ale învățăturei de acasă; de altă parte elevii mai puțin sârguincioși, i-am văzut preumblându-se toată ziua pe calea Victoriei, în loc să fie ocupați din partea școalei, cu sporturi, jocuri și exerciții corporale.

Dacă calculăm că orele ocupate acasă, adesea întrec

chiar orele de cursuri, vedem că de multe ori scolarul este ocupat 10—13 ore pentru școală, astfel încât *nu-i rămâne nici timp pentru somn, nici pentru mâncare și digestiune, nici pentru recreație. Nu are decât câteva momente între orele de școală, pentru jocul în aer liber, încolo nimic, nici pentru sport, nici pentru cultivarea frumosului, nici pentru viața de familie, nici pentru învățarea practică a limbilor moderne, sau a oricărei ocupațiuni care ar putea să-i fie de folos pentru viață.*

Nu este destul ca profesorul să spună elevilor că trebue să priceapă lecția după expunere și că nu trebue să învețe acasă, căci elevul supraobosit pierde calitatea de a pricepe, devine fatalminte neatent și dacă n'a priceput tot, va învăță acasă; trebue descărcat elevul mai întâiu de programa prea încărcată pentru că în adevăr să poată învăță lecțiunea în ora de expunere și că de fapt să nu învețe acasă.

Mijlocul cel mai bun, pentru a reduce lucrările de acasă, va fi dacă profesorul predă materia programei în mod cât se poate de ușor de priceput, să nu întrebuințează tot mereu teroarea notelor prea mici, și văzând că elevul n'a priceput, se cautà vina și în sine și se revine mai bine pentru a face să priceapă toți elevii bine lecțiunea chiar în timpul orii.

Aceea ce este grav de tot este *reducerea forțată a orelor de somn*, cari pentru copilărie și mai cu seamă pentru tinerii atât de obosiți sunt de prima necesitate, copilul dela 10—13 ani are trebuință de cel puțin 10 ore de somn. Am observat însă că elevii cari abia la 11 ore seara ajung să se culce, se deșteaptă nervoși, agitați pe la 4—5 ore dimineața pentru

a continuà lucrările de acasă, având abia 6 ore de somn, ceeace este absălut insuficient, peste câteva zile devin palizi, perd pofta de mâncare, fiind dominați de o teroare de școală, și această stare duce cu siguranță la subminarea sănătăței și mai cu seamă a sistemului nervos. Chiar la internatele noastre copiii cari se culcă pe la 10 ore sunt deșteptați și sculați la 5 ore de dimineață, aceea ce este un adevărat atentat împotriva sănătății și viitorului elevului.

Putem deci afirmà, că în tot timpul anului, elevii claselor secundare sunt ocupați în mod concentrat și forțat, și de obiceiu fără nici un interes, fără pricepere, fără nici un folos pentru viitor și intr'un mod care omoară spiritul și corpul, 10—12 ore pe zi adecă mai mult decât lucrătorii adulți cei mai încărcați, cari lucrează cu mânile și cu întreruperi dese. In timpul d'inaintea examenelor însă, supraoboseala este încă și mai mare. Nu trebue deci să ne mirăm de aspectul trist și bolnăvicios pe care 'l prezintă elevii școalelor secundare și chiar superioare, și de multele boale de cari suferă chiar majoritatea elevilor, mai cu seamă de miopie, scrofuloze, anemie profundă, migrenă, neurastenie, conducând la perversiuni morale și sexuale pe cari le întâlnim la aceste victime ale tradițiunilor nenorocite.

In Anglia, din contra, am fost isbit de caracterul senin și franc, de sănătatea splendidă, de ținuta distinsă și de forța morală și corporală a elevilor.

După părerea mea, ar trebui deci reduse nu numai orele de școală, dar mai cu seamă lucrările de casă. In ce privește prima parte, se obține în străinătate cu ușurință prin reducțiunea materiilor aproape la

jumătate, astfel încât, cum am zis, elevii n'au școală decât dimineața.

In tesă generală, învățământul nu trebue să fie schematic, ci trebue să individualizeze, căutând profesorul ca în limita programului să fie cât de ușor de priceput și să ajungă pe calea cea mai ușoară la executarea programului. Neapărat, nu putem suprima cu totul nici lucrările de memorizare, nici de scris, nici problemele. Unii elevi memorizează mai bine, alții expun mai bine cele observate, alții se disting în rezolvarea problemelor, tot așà se va arătà ușor și în școală o deosebire printre elevi în ce privește ușurința cu care învață diferitele doctrine.

Eu nu găsesc nici un folos pentru viață, dacă un elev învață bine și în mod egal toate doctrinele, adică după sistemul de astăzi de clasificare a elevilor. Din contra, ași distinge mai mult pe un elev care excelează numai în matematici sau numai în științele naturale, decât pe acela eare știe mai mult sau mai puțin toate. Astăzi însă, un talent matematic sau în științe naturale, este cu totul suprimat și rămâne repetent dacă nu cunoaște toate în mod perfect. Nu zic că nu trebue ca fiecare elev să aibă noțiuni de toate, însă sunt mulți profesori cari nu lasă să treacă elevii, cari nu sunt perfecți în materia lor, chiar dacă în alte materii sunt excelenți. Acești elevi sunt azi forțați în detrimentul dispozițiunei lor să-și omoare spiritul cu învățarea exclusivă tocmai a materiilor pentru cari nu au nici o tragere de inimă și care nu-i folosesc la nimica, pe când vor neglijà tocmai specialitatea pentru care au cea mai mare dispozițiune.

Se înțelege deci dela sine, că clasificarea de azi se face în detrimentul progresului intelectual al țării.

Clasificarea va trebuì în viitor să se facă după impresiunea generală și după cum elevul se distinge în anume doctrine, ținând compt de emoțiune, de boala și mai cu seamă de inteligența generală și de dispozițiunea elevului pentru anume materii, cred că este destul a se grupà elevii în 2—3 categorii apreciind toți profesorii unei clase împreună și nu unul sau doi dacă un elev trebue să rămână repetent.

Și din acest punct de vedere trebue deci modificat și modul de clasificare și de apreciere a elevilor. In genere, nu ne putem mult baza in aprecierea elevilor pe lucrări făcute acasă, mai cu seamă pe cele scrise, și pe rezolvirea problemelor, acestea fiind făcute mai mult de alții. Memorizarea ca atare este o muncă cerebrală inferioară care nu aduce mult folos elevului. Trebue deci renunțat la memorizarea atâtor poezii, atâtor clasici vechi, a miilor de date istorice, a multor date geografice, de sintaxă, de matematică, de sistematică și de amănunte inutile în științele naturale cari se uită așa de ușor și cari pot fi întotdeauna găsite în toate enciclopediile. Nici traduceri din limbi moarte în scris, lucrări matematice, toate acestea n'au alt sens decât să abstragă pe elev dela lucrări mult mai utile, neavând nici un scop de educație, din contră strică mintea elevului sau 'l îndeamnă să înșele pe profesor prin lucrări făcute de alții.

Aceea ce este admisibil și pentru care există destul timp acasă, este învățarea vocabularelor și exercițiu în vorbirea și scrierea limbelor vii, apoi redactarea unor lucrări stilistice, literare, științifice sau chiar a

unor poezii, precum și exercițiì în desemn, în stenografie, în scriere cu mașina, în fotografie, în muzică, în meserii utile, etc. Aș insista însă și aici asupra principiului că trebue dată dela început latitudinea elevilor a se manifesta după dispozițiunea lor și să fie judecați după aceasta.

Astăzi la mai toate liceele noastre, cele mai renumite chiar, se face puțin pentru recreațiunea reală a elevilor, din contră însă să insistă mai mult asupra matematicelor și limbilor clasice, elevii fiind împovorați cu lucrările de acasă tocmai din aceste doctrine. Insă bine zice unul din cei mai distinși pedagogi ai Germaniei, *Griesbach:* «Creerul tineretului trebue dezvoltat după legile fisiologiei și psihologiei, ceeace va fi imposibil atât timp cât limbile moarte vor fi materiile principale ale educațiunei școlare».

Dar se va zice că avem și școli reale în cari aceste limbi lipsesc; este adevărat, dar tocmai acolo sunt alte doctrine multiple învățate la exces și de obiceiu fără pricepere, cari omoară spiritul întocmai ca și limbile noastre. Lucrul principal de evitat este specializarea prea de vreme în niște științe grele și de obiceiu inutile și forțată în detrimentul unui învățământ general ușor de priceput și util pentru viață. *Scoala ideală va trebuì să caute să prezinte toate materiile astfel încât fiecare elev să găsească modul de a dezvoltà dispozițiunile sale speciale ca pregătire pentru o specializare ulterioară.*

Pentru acest scop va fi suficient învățământul de dimineață cu 4 ore pe zi și cu o întrerupere de 30 minute chiar după 2 ore. Orele de curs nu trebue să țină mai mult de 45 minute, în timpul din urmă s'a

manifestat dorința de a se reduce încă durata orei de curs căci s'a observat că spre sfârșitul orei elevii, mai cu seamă cei mai tineri, sunt obosiți și nu mai pot fi atenți spre sfârșitul orei, astfel încât orice bine ar fi făcut cursul spre sfârşit elevii nu mai înțeleg și vor căuta deci să învețe acasă lecțiunea, aceeace cu toată bunăvointa şi cu sacrificiul somnului tot nu se va obține. Apoi descurajându-se copii cad ușor în demoralizare și în viciuri mai cu seamă sexuale, pe când fiind în stare a urmà, lucrând cu succes, fiind încurajați și ocupați cu jocuri și sporturi, își păstrează vigoarea, apetitul, demnitatea și mai cu seamă forța morală. In Helveția în unele școli ora este deci redusă la 40 minute, la Frankfurt să experimentează ora de 30 minute și la Congresul de igienă dela Londra s'a propus pentru copii de 10—14 ani lecții de 30—45 minute, pentru tineri mai în vârstă de o oră și chiar mai mult.

După anchetele științifice ale lui Griesbach este destul ca elevii să lucreze acasă pentru școală 2 ore, adecă dela 5—7 ore p. m. și Dumineca dimineața. Lucrările făcute în acest timp sunt cela mai bune și obosesc mai puțin pe școlar, precum s'a putut arăta cu ajutorul esteziometrului.

Planul nostru

După *planul nostru* ar rămâneà deci pe fiecare zi după amiază 3 ore de recreație. Insă e departe de mine de a lăsa această recreație la bunăvoia elevilor sau a părinților nepricepuți. Aceste ore trebue din

contră atât de bine conduse de școală ca și cele antimeridiane.

Trebue ca fiecare școală să poseadă loc spațios pentru jocuri și grădină precum și persoane speciale bine pregătite în igiena corpului și în toate sporturile și jocurile școlare, căci persoanele nepregătite cari conduc astăzi în mare parte aceste lucrări, fac mai mult rău decât bine. In adevăr gimnastica pe aparate sau puținele exerciții libere la cari se reduce astăzi gimnastica și dela care mulți copii sunt scutiți și la cari mai mulți încă nu merg regulat la aceste exerciții nu aduc decât puțin folos. Afară de aceasta gimnastica germană pe aparate dezvoltă numai unele părți ale corpului și dau loc la multe accidente. Gimnastica de școală trebue deci să fie cea suedeză întocmită anume pentru dezvoltarea armonioasă a corpului întreg. Trebue un personal auume creat pentru aceasta, va fi chiar necesar să se creeze ca în Anglia și America o școală în care să se învețe în mod foarte special, adecă prin specialiști, în parte aduși din străinătate, sporturile, gimnastica suedeză, scrima, exercițiul militar cu călărit și diferite jocuri. Reducându-se atâtea ore școlare și mai cu seamă specialități, deci și profesori, se vor găsì ușor și fonduri pentru aceasta.

După câțiva ani apoi nu vom pățì rușinea ca tinerii noștri să fie cu totul inferiori nu numai Englezilor dar chiar Bulgarilor în ceeace privește educațiunea fizică, care trebue să meargă mână în mână cu cea spirituală: «*mens sana in corpore sano*».

La noi în țară există un număr de *medici școlari* cari vor trebuì înmulțiți și cari pe lângă învățământul igienei vor aveà să supravegheze în special igiena

localului, igiena și sănătatea școlarului precum și exercițiile și jocurile; va să zică medicul școlar nu va fi un medic oarecare împovărat cu tot felul de alte funcțiuni și ocupațiuni cari îi răpesc tot timpul ci vor fi medici anume având numai funcțiunea de medici școlari conducători ai educației fizice și sanitare inspectori ai localului școlar și ai sănătății copiilor și profesorilor, și profesori de igienă.

Un mare inconvenient prin școalele secundare și internate mai cu seamă în cele private este *tăinuirea sau nebăgarea în seamă a boalelor infecțioase.*

Medicul școlar venind zilnic la școală și interesându-se deci zilnic de starea sanitară și de lipsa elevilor va schimba neapărat această stare de lucruri care este cauza cea mai importantă a epidemiilor prin școli.

N'avem decât să aruncăm o privire asupra școlilor noastre secundare pentru a fi revoltați de neglijența absolută de igienă ce domină în ele. Filtrele de apă sunt deteriorate elevii beau de multe ori apă infectă din vase comune, privățile sunt într'o stare de murdărie revoltătoare. Cubajul claselor este insuficient fiind primiți din protecțiune un număr mult prea mare de elevi cari n'au nici aer nici învățământ îndestulător; și profesorul ne mai cunoscând pe elevii săi îi neglijează și nedreptățește ușor. Multe licee se găsesc în localuri cu totul neigienice.

In orele de cânt toți elevii se îmbulzesc într'o odaie mică, unde sunt asfixiați în loc ca prin cântul lor să facă un exercițiu respirator. Apoi nu e de mirare că copii să îmbolnăvesc unul dela altul nu numai de boale infecțioase dar de râie, păduchi și de tot felul de boale parazitare. Toate acestea ușor vor

dispare dacă liceele vor aveà de fiecare clasă un număr limitat de băeţi, cel mult 40; ceeace se va puteà obţine la noi în ţara bunului plac a nepotismului şi a protecţiunei numai prin taxe ridicate, adecă prin un învăţământ plătit.

Acest program nu va fi schimbat nici în timpul examenelor, cari trebue mult simplificate, sau mai bine desfiinţate.

Elevul se va culcà la orele 9 sau în clasele superioare la 10 şi va puteà dormì liniştit până la orele 7 vara $7^1/_2$ iarna, va puteà apoi să se spele bine şi să ia duşă, va puteà mâncà liniştit înainte de a merge la şcoală. Şcoala va începe la orele 8 (iarna la $8\,^1/_2$), orele vor fi cele următoare: dela 8—$8\,^3/_4$, dela 9—$9\,^3/_4$, dela $10\,^1/_4$—11, dela $11\,^1/_4$—12. In clasele superioare încă o oră. Trebue ca elevul să aibe 2 ore pentru mâncare, schimbarea hainelor şi recreaţie, şi dela 2—5 va face sub supravegherea şcoalei excrciţiile gimnastice şi jocurile prescrise. La 5 ore întorcându-se, va mânca şi apoi va face cel mult până la 7 ore lucrările de şcoală, fiind oprit a lucrà mai mult pentru şcoală şi apoi este dat cu totul familiei şi ocupaţiunilor sale favorite. In timpul de după masă, dela 8—9 sau 10, va puteà citì sau scrie după înclinaţiunile sale, va face colecţiuni sau se va exercità în limbi moderne, sau se va ocnpà de vre-o meserie sau artă utilă, etc. Va fi bine ca şi în acest timp să nu fie singur, ci să se ocupe în familie sau cu alţi camarazi. Va fi bine ca şi în această ocupaţiune şcoala să aibe un fel de supraveghere.

Educaţia fetelor este astăzi la noi şi mai împovărată prin şcoalele noastre secondare, aceea ce este

și mai dezastros decât pentru băeți, supraoboseala și lucrările de acasă sunt duse la exces, somnul redus la puține ore, pe când fetelor trebue din contră lăsat mai mult timp liber, mai mult somn și aer decât băeților. Rezultatele sunt deci și mai dezastroase, și anemiile grave, nevrosele, tuberculoza, oboseala spirituală și fizică celor eșite din aceste școli și mai evidentă, va trebuì decì o reformă de urgență după aceleași principii, însă cu anume deosebiri importante asupra căror voiu revenì.

Școala nouă

Aceste principii sunt, cum am arătat în parte, introduse de mult în învățământul englez și s'a mai adaus în timpul din urmă principiul foarte salutar ca școala secundară să fie la țară și nu în orașele mari. In anul 1889, dr. Cecil Reddie crease în «Abbossholme», școala model «New-School»; în 1898 Liez înființase după acest model în Germania «Internatul de educație la țară» (Landeserziehungsheime).

După sistemul lui Reddie, adoptat astăzi în Anglia, și imitat la cele mai multe țări apusene, învățământul propriu zis nu ocupă mai mult decât 4—5 ore de dimineață, pe când orele postmeridiane sunt destinate pentru jocuri și pentru sport, pentru grădină și câmp și pentru meserii.

Toți copiii se scoală la aceeaș oră, iau baia, apoi fac în comun exerciții gimnastice (alergare 10 minute), apoi iau dejunul și în urmă începe învățământul; după fiecare $^3/_4$ ore de învățământ, sunt $^3/_4$ ore de recreație.

In Germania școala modernă coprinde școala reală,

liceul clasic și mixt. Profesorii sunt inadins puțini mai cu seamă în clasele inferioare, unul pentru mai multe doctrine pentru a evità concurența nenorocită de specializare din partea diferiților profesorii, în fine pentru a pune pe profesor în intimitate cu elevul.

Neapărat un atare profesor care nu va zice ca profesorul de astăzi: «ascultă ce zic», ci «iă ce fac eu», sacrificând tot timpul său, toată inteligența sa până la finele carierei sale, elevilor, va trebui să fie bine răsplătit și trebue găsit modul de a fi distins și gradat în mod mult mai larg decât în prezent.

O inovație practică este împărțirea liceului în trei părți și în trei localități. Elevul intră la Ilsenburg (Thüringen), după trei ani este înaintat la Horbinda (Harz) și dupa alți trei ani la Bieberstein (Cassel) unde sfârșește liceul pentru a face apoi voluntariatul său pentru a intra la Universitate sau in școli înalte speciale.

La Ilsenburg elevul doarme obligator 10 ore pe zi; la Horbinda, 9 ore pe zi și la Bieberstein, $8^1/_2$ ore pe zi. Pentru mâncare la amiază este destinat $1^1/_2$ oră; pentru recreație 2 ore și pentru gimnastică 1 oră. Pentru lucrări practice (grăd. meșt.) 1 oră și pentru lucrări artistice $1^1/_2$ oră pe zi. Cântece intrumentale, lucrări de școală, 1 oră pe zi; învățământul școlar 4 ore și în clase superioare 5 ore pe zi.

Elevul mânca de 5—7 ori pe zi mai cu seamă lapte, ouă, pește, legume și fructe, și nu bea decât apă bună.

Diferite doctrine

Igiena câte o oră pe săptămână în clasele superioare. Limba germană 6 ore (la cl. superioară numai

4 ore); limba franceză 6 ore (începând dela cl. II); limba engleză 6 ore (începând dela cl. IV); limba latină și greacă 2 ore (numai în ultimele două clase). Matematica și geometria 4 ore. Religia 1-2 ore pe săptămână. Istoria, 3 ore pe săptămână. Geografia 2 ore, numai în cl. inferioare. Istoria naturală 3—5 ore. Fizica și chimia câte 2—3 ore, numai în 5 ani superiori. Lucrările practice și jocurile obligatorii sub conducerea profesorilor, sunt următoarele:

Ilsenburg: Desemn, gimnastică suedeză, alergare, călătorii pedestre, grădinăria, lucrări manuale.

Horbinda: Proprietatea mare de Horbinda este exploatată de elevi în mod sistematic în 8 ore obligatoare pe săptămână. (Grădinăria, agricultura, fruncte, îngrijirea pădurilor, etc.).

La Bieberstein elevii, fac sporturi serioase Foctball, turistica, înotatul, sania și în vacanță călătorii în străinătate sub conducerea profesorilor.

Mi-aș permite a propune câteva mici schimbări în această programă. Aș adauga la igienă și noțiuni de medicină practică de ajutoare la accidente și otrăviri, preccum și noțiuni despre îngrijirea bolnavilor. Aș restrânge matematica și geometria la 4 ore pe săptămână, religia la o oră, și aș adaugă o oră la stiințele naturale.

In Anglia și în Germania, în aceste școli modele 10—12 elevi formează un fel de familie, lucrând și jucându-se împreună, având împreună o parte din grădină, din pădure, din câmp de îngrijit, fac meserii împreună, și fac anume în ateliere aproape tot de ce au trebuință în casă. Este prevăzut ca împreună cu profesorii respectivi, să practice după masă aproape

tot ce au învățat dimineața, făcându-se în acesr scop anume exerciții practice. Pe lângă aceste materii sunt obligatorii cum am văzut meserii, grădinăria, sporturile excursiunile și mai cu seamă călătoriile în streinătate în timpul vacanțelor sub conducerea profesorilor.

Aceste școli, cari astăzi se întind și în Franța și Austria, reprezintă deci ultimele reforme ale învățământului secundar, rupând cu totul tradițiunea dezastruasă de astăzi și dând importanța ce se cuvine educației corporale și igienei. Este adevărat că după programele de astăzi elevii eșiți din aceste școli, nu sunt specializați pentru nici o carieră, nu sunt lăsați repetenți, ci numai cei incapabili, stricați sau bolnavi vor fi eliminați, pentru a fi primiți în școli speciale. Cu toate aceste elevii eșiți din aceste școli, au făcut mai în totdeauna cu succes examenele de capacitate pentru diferite școli superioare.

Nu mă îndoese că din aceste școli vor eși tineri mult mai bine pregătiți în lupta pentru existență și pentru progres, decât generațiunea de astăzi.

Mi s'a objectat că executarea acestor reforme ar fi prea scumpă. M'am convins însă că introducându-se taxe școlare, și reducându-se programa și deci și numărul profesorilor (neapărat nu al profesorilor actuali) se vor găsi bani cu prisosință pentru medic școlar în sensul arătat, pentru profesori de educația corporală, iar loc pentru jocuri și grădină se va găsi ușor și fără multe cheltueli. Neapărat internatele la țară, adecă idealul școalei noua nu se vor putea înființa decât treptat și deocamdată din inițiativă privată sau din donațiuni. Un exemplu bun pentru un atare internat de fete ar fi școala Oteteleșanu dela Măgurele, cu

toate că nu este o școală secundară propriu zisă. O propagandă viie pentru această reformă se impune deci înainte de toate.

In orice caz mai cu seamă la noi în țară, unde sistemele dezastroase economice și educative au compromis chiar și rădăcina vitalității noastre, — astfel încât în teză generală. Românul a devenit mai puțin resistent decât alte națiuni civilizate, față cu agenții boalelor și a degenerescentei — se impune de urgență forma această nouă de învățământ de mult adoptată în țările cele mai înaintate și *în care educația fizică și sănătară ocupă un loc cel puțin egal cu cea mentală chiar în programa oficială a învățământului secundar.*